

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op woensdag 19 november 2014 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 21 leden plus enkele gasten. Afmelding wegens verhindering waren er van Siep & Jannie Sinnema, John Boosman, Hans Bijl, Anja Kerkhof en Wiebe Poppe.

1. Door ziekte van Siep Sinnema zit Gerard Bergsma de vergadering voor ; hij opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

Bij het drukken van de Flinterwille heeft de drukker bij een tiental exemplaren helaas een fout gemaakt, waarbij de tekst van de vorige Flinterwille van maart 2014 is gebruikt. Het bestuur heeft dit direct door middel van een melding op de website van de Vlinderwerkgroep bekend gemaakt en telefonisch getracht te achterhalen waar de foutieve exemplaren terecht waren gekomen. De gedupeerden hebben, voor zover gemeld of bekend, inmiddels allemaal een nieuwe correcte Flinterwille ontvangen. Excuses voor deze vervelende situatie.

De zomer en vooral de nazomer tot en met oktober bracht veel mooi weer met veel vlinders. Volgens de Vlinderstichting zijn er zelfs in het weekend van 1 en 2 november nog zo'n 2000 dagvlinders via de invoerportalen *Waarneming.nl* en *Telmee.nl* gemeld, waaronder Atalanta, Dagpauwoog, Kleine vos, Klein koolwitje, Bont zandoogje, Gehakelde aurelia, Landkaartje (3e generatie) en Oranje luzernevlinder. Gerard Bergsma zag op 18 september op de Schaopedobbe bij Elsloo nog 7 verse exemplaren van het Icarusblauwtje plus 7 verse exemplaren van de Bruine vuurvlinder; beide soorten hoogstwaarschijnlijk een derde generatie, wat voor Nederland en Friesland in het bijzonder zeer opmerkelijk is.

Ook de trekvlinders lieten zich dit jaar zien, zoals in juli de sensationele Oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*). Marijke Pemmelaar (die er straks iets over zal vertellen en laten zien) en Gerrit Tuinstra slaagden erin foto's van deze bijzondere vlinder te maken. Ook de Viervlakvlinder (*Lithosia quadra*) werd in aantal op enkele plaatsen in Friesland (Hemrik, Lauwersmeer, Opende, Leeuwarder Bos en Terschelling) waargenomen.

Alle geplande excursies gingen door, zelfs de avondexcursies met als topper de excursie Diakonievane, Catspoele en Delleboersterheide van 19 juli met een dagtemperatuur van 35 graden Celsius en 's nachts ruim 25 graden. Er werden met twee lampen 124 soorten macronachtvlinders gescoord, waaronder een nieuwe soort voor Nederland, namelijk de Maagdenuil (*Eucarta virgo*). De Friese naam van deze vlindersoort wordt "famme-ûltsje". Kijk voor een uitgebreide beschrijving van deze vlindersoort in de pas verschenen Flinterwille (oktober 2014) op bladzijde 21 en voor de foto op pagina 15.

In zijn voorwoord in de Flinterwille oppert Siep Sinnema, of het geen tijd is om weer eens aan een nieuwe dagvlinderatlas te gaan werken. De vorige atlas

(*Dagvlinders in Fryslân*) dateert al van het jaar 2000 als resultaat van het uitgebreide onderzoek in de jaren negentig van de vorige eeuw. Met een nieuw onderzoek kunnen we de veranderingen in de dagvlinderstand van Friesland aan het licht brengen. Wordt vervolgd.

Er zijn nog exemplaren van '*Dagvlinders in Fryslân*' bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep te verkrijgen. Ze kosten € 5,00 per stuk. Er kunnen ook meerdere exemplaren worden afgenomen.

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst 2014.

Er zijn geen opmerkingen.

3. Mededelingen en ingekomen stukken.

Er zijn geen mededelingen.

Als ingekomen stukken meldt de secretaris nieuwsbrieven van het EIS (Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden - Naturalis Leiden) en van de Vlinderwerkgroep Drenthe. Tevens ontving het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland van de Vlinderstichting het boekje "*Vlinders volgen voor betere bescherming*" (een samenvatting van een aantal belangrijke resultaten van 25 jaar vlinderonderzoek, onder andere gebaseerd op de gegevens van het Landelijk Meetnet Vlinders) en het proefschrift "*Tracking butterflies for effective conservation*", beide geschreven door Chris van Swaay, onderzoeker van de Vlinderstichting. Mede hierdoor is Chris van Swaay op 31 oktober gepromoveerd tot doctor aan de Universiteit van Wageningen.

De ingekomen stukken liggen ter inzage op de bestuurstafel.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Avion Eizenga heeft tijdens haar vakantie in Hongarije Snuitvlinders (*Libythea celtis*) gezien en gefotografeerd. Ze heeft deze waarneming gemeld bij de Vlinderstichting.

Mariske Pemmelaar heeft op 11 en 12 juli op de door haar gelopen 'Hulstreedroute' maar liefst 26 soorten dagvlinders geteld. Op 11 en 12 juli stuitte ze eveneens op twee exemplaren van de Oostelijke vos, die ze wist te fotograferen en te filmen. Ze laat deze opnamen op het scherm zien. Op 17 en 28 september zag ze aan de Tjonger (ter hoogte van Delleburen/Schuregaasterveld) nog enkele Bruine vuurvlinders.

Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer verzorgen met beeldmateriaal een bijdrage over het Leeuwarder Bos (gesitueerd aan de noordkant van de stad). Zij inventariseren daar al een aantal jaren met groot succes de diverse natuuraspecten van het gebied. Zo ook het onderzoek naar nachtvlinders, waarvoor zij het terrein van een oude camping gebruiken. Hun presentatie heet '*Drie jaar nachtvlinders in het Leeuwarder Bos (2012-2014)*'. In 2012 zijn zij ter plekke gestart met een nulmeting. Hierbij stelden zij zichzelf drie onderzoeksvragen. Ten eerste: hoeveel

soorten nachtvlinders komen er in het Leeuwarder Bos voor (periode 2012-2014)? Ten tweede: in hoeverre kan de intensiteit van de vliegtijd van een nachtvlindersoort in het Leeuwarder Bos worden herleid uit het vangen en tellen ervan? Ten derde: in hoeverre hebben weersomstandigheden binnen en tussen de jaren 2012 en 2014 invloed op de soorten nachtvlinders op de vanglocatie in het Leeuwarder Bos? Meerdere nachtvlindersaars hadden gezegd, dat hun methodiek geen interessante data zouden opleveren. Jeroen en Merel hebben echter gekeken in hoeverre hun data de vliegtijd van soorten nachtvlinders weergeeft en hoe dit zich verhoudt tot de landelijke gegevens van dezelfde soorten. Er is nauwelijks literatuur te vinden over hoe het weer zich verhoudt tot de vangsten van een nacht. Daarom hebben zij op de vangdagen de weersomstandigheden bijgehouden om achteraf te kunnen aantonen dat er wel degelijk verschillen tussen de jaren en de vangsten kunnen zijn. Merel vertelt het nodige over het nachtvlinderen op de vanglocatie en Jeroen gaat vervolgens door over de resultaten van de vangsten. Hij legt de door hen gehanteerde ‘*Chao-formule*’ uit, waarmee het aantal gevangen soorten nachtvlinders in totaal en per familie (voor het Leeuwarder Bos) in een percentage kan worden uitgedrukt. Er zijn in deze jaren meer soorten uilen gevangen (94 stuks) dan spanners (66 stuks). Hij gaat in op de 10 meest gevangen soorten nachtvlinders en de landelijke vliegtijden versus de vliegtijden van deze soorten in het Leeuwarder Bos. Dat doet hij aan de hand van grafieken en het klopt helemaal; de vliegtijden komen vrijwel overeen! Zand- en veengronden bevinden zich op zo’n 10 kilometer afstand oostelijk van het Leeuwarder Bos. Daarom hebben Jeroen en Merel ook gekeken naar de vlindersoorten van zand- en veengronden; deze beschouwen zij als zwervende soorten.

In de toekomst willen ze gevangen vlinders markeren met nummers, zodat ze kunnen vaststellen welke nieuw zijn. Hierdoor worden dubbeltellingen voorkomen en kan dus exact worden geteld. Verder overleggen ze met de Gemeente om een grotere diversiteit in het Leeuwarder Bos te bewerkstelligen. Dit zal dan naar verwachting weer leiden tot een grotere variatie in flora en fauna. Verder oriënteren Jeroen en Merel zich op het project “*licht op natuur*”, waarbij wordt onderzocht wat de diverse soorten kunstlicht (wit, groen en rood) van invloed zijn op nachtvlinders. Een ander belangrijke activiteit van Jeroen en Merel is om educatie te geven aan kinderen. De inhoud van deze presentatie zal worden geplaatst in de nieuwe “*Twirre*” van aankomende decembermaand.

Johan Meijer heeft 4 á 5 Glasvleugelpijlstaarten (*Hemaris fuciformis*) in zijn tuin gezien.

Hessel Hoornveld laat een aantal foto’s van poppen, rupsen en imago’s van diverse soorten nachtvlinders (macro’s en micro’s) zien, die hij tijdens excursies van de Vlinderwerkgroep en op Terschelling heeft gemaakt. Achtereenvolgens: Egale wortelmot (*Dichrorampha sedatana*), Prachtmot (*Oncocera semirubella*), Klein visstaartje (*Nola cucullatella*), Witte wilgenkokermot (*Coleophora albidella*), Ringelrups (*Malacosoma neustria*), Purperuiltje (*Phytometra viridaria*), Schijn-nonvlinder (*Panthea coenobita*), Rode dennenlotboorder (*Rhyacionia*

pinicolana), eitje + imago van Wilgentandvlinder (*Notodonta tritophus*), Heidepistoolmot (*Aristotelia ericinella*), Kroonvogeltje (*Ptilodon capucina*), Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*), Zilveren maan (*Boloria selene*), Grote vuurvlinder (*Lycaena dispar*), Paddenstoeluil (*Parascotia fuliginaria*).

Abel Jagersma: 3 leuke soorten nachtvinders voor Groningen: Gelduil (*Polychrysis moneta*), Witband-silene-uil (*Hadena compta*), Egale bosrankspanner (*Horisme tersata*).

Andy Saunders had het afgelopen jaar de volgende interessante nachtvinders in zijn lichtval gehad : Lindeknotsvlinder (*Plagodis dolabraria*), Gestreepte tandvlinder (*Drymonia dodonaea*), Moeras-w-uil (*Lacanobia splendens*), Witband-silene-uil (*Hadena compta*) voor de vierde keer, Dwergstipspanner (*Idaea fuscovenosa*) dit jaar drie keer in eigen tuin, Meldedwergspanner (*Eupithecia simpliciatata*) in 2006 en nu wederom, Goudvenstertje (*Plusia festucae*), Goudgele boorder (*Gortyna flavago*), Witte eenstaart (*Cilix glaucata*), Zuidelijke bandspanner (*Nycterosea obstipata*), een trekvlindersoort.

Judith Bouma meldt een geweldig jaar voor de Veenhooibeestjes met een piek van 538 exemplaren op één dag. Ze kon zelfs een paring van Veenhooibeestjes fotograferen wat haar nog niet eerder was gelukt. Judith laat ook beelden zien van de ontwikkelingsstadia (> ei > rups > pop > imago) van de Hermelijnlvlinder (*Cerura vinula*).

Anneke van der Veen laat een door haarzelf gemaakt filmpje van de vervelling van een rups zien.

5. Pauze.

6. Presentatie over de familie van de Dwergspanners (*Eupithecia*) door Gerrit Tuinstra.

De titel van de presentatie luidt: **Het Genus *Eupithecia*, dwerg- of bloemspanners; een lastige groep!** Gerrit laat eerst een aantal foto's van dwergspanners en hun rupsen zien en vervolgens overzichten van de variatie aan dwergspanners zoals ze worden afgebeeld in diverse nachtvlinderboeken. Dan denk je meteen, dat is niets voor mij, want de vlindertjes lijken behoorlijk op elkaar en ze zijn klein en praktisch allemaal grijs of bruin van kleur.

Maar Gerrit laat hulpmiddelen zien, waarmee je de determinatie van de soorten ter hand kunt nemen. Door Rob de Vos (een erkende Nederlandse nachtvinderspecialist) is in het jaar 2000 een *Eupithecia*-project gestart. Er zijn drie brochures met uitleg over de dwergspanners van zijn hand verschenen. In deel 1 worden de eenvoudige soorten beschreven; in deel 2 de herkenbare, doch wat moeilijker soorten en in deel 3 de echt moeilijke soorten. Van de 319 in Nederland voorkomende soorten spanners zijn 53 soorten als dwergspanner (de "Eupi's") aan te merken. In Friesland komen 44 soorten dwergspanners voor.

Met enige ervaring en verdieping in de soorten (en natuurlijk met fatsoenlijk uitzijende exemplaren - dus niet in afgevlogen staat verkerend) kan een redelijk

deel van de dwergspanners op naam worden gebracht. Diverse kenmerken zijn van belang voor de determinatie. Deze zijn: houding in rust - formaat - vleugelvorm - kleur - tekening, o.a. de stigmavlek (klein/groot, rond/smalle) - soms bepaalde details, zoals stip op thorax, beharing (kammetjes) en sprieten/palpen. Hierop laat Gerrit een aantal voorbeelden zien van soorten dwergspanners, waarop de diverse kenmerken (zoals hiervoor aangegeven) van toepassing zijn. In de foto's heeft hij met rode strepen of pijlen aangegeven, waar je op moet letten om tot een correcte determinatie van de soort te komen. Voor de sterk op elkaar gelijkende soorten Vlasbekdwergspanner (*Eupithecia linariata*) en Vingerhoedskruiddwergspanner (*Eupithecia pulchellata*) geeft Gerrit met de foto's van beide dwergspanners naast elkaar duidelijk het beste kenmerk aan om ze onderling te kunnen onderscheiden plus nog een aantal andere verschillen. Dat maakt het een stuk gemakkelijker; vooropgesteld dat je een vers (niet afgevlagen) exemplaar op naam wilt brengen. Dat is wel een voorwaarde, anders wordt het een stuk lastiger!

Daarna behandelt Gerrit een drietal zeer moeilijke, sterk op elkaar gelijkende soorten, namelijk de Grijszwarte dwergspanner (*Eupithecia subfuscata*), de Guldenroededwergspanner (*Eupithecia virgaureata*) en de Lariksdwergspanner (*Eupithecia lariciata*). Hij geeft via tekeningen de onderscheidende kenmerken weer van deze drie soorten en dat moet in de praktijk kunnen helpen. Gerrit sluit zijn verhaal af met een drietal foto's van mooie dwergspanners, die duidelijk herkenbaar zijn. De witvlakdwergspanner (*Eupithecia succenturiata*), de Fruitboomdwergspanner (*Eupithecia insigniata*) en de Wederikdwergspanner (*Anticollix spargata*). Deze zijn gemakkelijk op naam te brengen.

Gerrit zal zijn presentatie op de website van de Vlinderwerkgroep Friesland plaatsen, zodat voortaan iedereen met de "Eupi's" uit de voeten kan.

7. Rondvraag.

Er is niets voor de rondvraag. De vertoning van de BBC-film "*Springwatch Guide to Butterflies*" wordt verplaatst naar de voorjaarsvergadering van 2015.

8. Sluiting.

Gerard Bergsma sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.